

بررسی تطبیقی عشق در اندیشه شیخ احمد غزالی و

محمی الدین ابن عربی

مؤلف: محمد عالی وند

انتشارات آریا دانش

بهار ۱۳۹۷

سرشناسه	: عالی‌وند، محمد، ۱۳۴۶ -
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی تطبیقی عشق در اندیشه شیخ احمد غزالی و محی‌الدین ابن عربی / مولف محمد عالی‌وند.
مشخصات نشر	: تهران: آریا دانش، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۶ص..
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۵۴-۳۰-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: غزالی، احمد بن محمد، - ۵۲۰ ق. -- دیدگاه درباره عشق (عرفان)
موضوع	: غزالی، احمد بن محمد، - ۵۲۰ ق. -- نقد و تفسیر.
موضوع	: ابن عربی، محمد بن علی، ۵۶۰ - ۶۳۸ ق. -- دیدگاه درباره عشق (عرفان)
موضوع	: Ibn al-Arabi -- Views on love (Mysticism)
موضوع	: ابن عربی، محمد بن علی، ۵۶۰ - ۶۳۸ ق. -- نقد و تفسیر
موضوع	: Criticism and interpretation -- Ibn al - Arabi
موضوع	: عشق (عرفان)
موضوع	: Love (Mysticism)
رده بندی کنگره	: BBR ۶۱۱ / ۴۸۴۲ ۱۰۹۷
رده بندی دیویی	: ۸۹/۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۲۱۲۹۷۳

📖 نام کتاب: بررسی تطبیقی عشق در اندیشه شیخ احمد غزالی و محی‌الدین ابن عربی

مولف: محمد عالی‌وند

✪ ناشر: آریا دانش

✪ صفحه آرا: اکرم ملک نژاد

✪ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

✪ نوبت: اول بهار ۹۷

✪ شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۵۴-۳۰-۷

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

مرکز پخش: تهران خیابان ولیعصر نبش طالقانی مجتمع نور طبقه ۴ تلفن ۸۸۵۶۲۲۷۳

www.ariyadanesh.ir

فصل اول: عشق و هرمونتیک	۱۳
۱-۱-۲- تعریف عشق	۱۴
۲-۱-۲- وجه تسمیه عشق	۱۴
۳-۱-۲- عشق و عرفان	۱۵
۱-۳-۱-۲- انواع عشق در عرفان	۱۶
۲-۳-۱-۲- ویژگی های عشق در عرفان	۱۷
۴-۱-۲- عشق و دین	۱۸
۵-۱-۲- عشق فلسفه	۲۰
۶-۱-۲- عشق و روانشناسی	۲۲
۱-۲-۲- هرمونتیک	۲۸
۲-۲-۲- تأویل در نگاه غزال	۳۱
۳-۲-۲- تأویل ابن عربی	۳۴
فصل دوم: بررسی مفهوم عشق از دیدگاه احمد غزالی	۴۱
۱-۴-۲- سلوک (کوشش) و جذبه (کشش)	۵۵
۲-۴-۲- خاستگاه (بجونه) از (یحیم)	۵۶
۳-۴-۲- الست و روز ازل	۵۷
۴-۴-۲- اثبات و محو در عشق	۵۷
۵-۴-۲- قهری بودن عشق (جبر)	۵۹
۶-۴-۲- دویی بودن در عشق	۶۰
۷-۴-۲- بلای عشق	۶۰
۸-۴-۲- غیرت عشق	۶۱
۹-۴-۲- العجز عن درک الادراک، ادراک	۶۲
۱۰-۴-۲- حقیقت فقر در عشق	۶۳
فصل سوم: بررسی مفهوم عشق از منظر محی الدین عربی (ابن عربی)	۶۶
۱-۱-۳- ویژگی های شخصیتی ابن عربی	۷۰
۲-۱-۳- روش تفکر و سبک بیان ابن عربی	۷۲
۳-۱-۳- تصوف ابن عربی	۷۴
۴-۱-۳- آثار و عقاید ابن عربی	۷۵
۵-۱-۳- وفات	۷۷
۱-۲-۳- انواع معرفت از دیدگاه ابن عربی	۸۱

۸۵.....	۳-۳-۱- چستی عشق.....
۸۸.....	۳-۳-۲- القاب محبت.....
۹۰.....	۳-۳-۳- انواع عشق.....
۹۵.....	۳-۳-۴- جایگاه عشق الهی در هستی.....
۹۶.....	۳-۴-۱- عشق الهی در قوس نزول.....
۹۷.....	۳-۴-۲- عشق الهی در قوس صعود.....
۹۸.....	۳-۳-۵- خصلت‌های دیالکتیکی عشق.....
۱۰۵.....	نتیجه‌گیری.....
۱۱۱.....	منابع.....

پیشگفتار

امروزه اغلب محققان به این نکته اذعان دارند که از عمده ترین تفاوت های فکری اهل معرفت با فلاسفه، علما، متکلمان و دیگران، وسعت نظر آنان در فهم متون وحیانی و قدسی است. اندیشمندان تمدن عظیم اسلامی تفکرات و اندیشه های درونی خود را متفاوت از متفکران دیگر عالم بیان می دارند که این تفاوت ها در سطح زبانی نیز خود را به خوبی نمایان می سازد. تعبیرات و تاسیرات متون مقدس - آیات، احادیث، روایات - در اصل مبتنی بر ذوق و درک باطنی و نوعی کشف و شهود عرفانی است که از راه تصفیه باطن به دست می آید. بسیاری از اختلافات دینی، در بهاء برداشت ها و آن نیز به توبه خود در اختلاف روش های استنباط از مبانی دینی ریشه دارند و اختلاف روش ها نیز ناشی از اختلاف در آن دسته از مبانی است که این روش ها بر اساس آن مبانی ایجاد شده اند. ضرورت، تنقیح مبانی روش ها، استفاده از تجربیات سایر ادیان و حوزه های اندیشه و روشی را اجتناب ناپذیر می کند.

از سویی دیگر گرایش به تصوف و عرفان در کنار اندیشه های انکاره ها و آموزه های دینی و مذهبی از دیر باز بخشی از دغدغه های بشری را تشکیل داده است زیرا تاریخ ظهور عرفان را مانند دین باید تا دورترین زمان ها یعنی؛ در ابتدای هستی و آفرینش انسان جستجو کرد. از این رو، عرفان همواره در هستی انسان ها جایگاه ویژه ای داشته است. البته این حضور و جایگاه با ظهور ادیان بزرگ آسمانی چون؛ یهودیت و مسیحیت و به ویژه اسلام، شکلی نوینی به خود گرفت. اسلام نیز با ظهور خود، سبب ساز پیدایی گرایش های عارفانه - عاشقانه ای، به ویژه در سرزمین ایران شد که به مرور زمان مقدمات مکتبی سترگ و انسان ساز را بنا نهاد. از اواخر قرن دوم هجری و اوایل، قرن سوم است که افکار تازه ای از قبیل عشق و محبت و فنا و بقا وارد تصوف می شود. رابعه نخستین عارفی است که در عالم عرفان و تصوف اسلامی، از عشق الهی سخن به میان آورده است. وی نه فقط تعبیری لفظی و ظاهری از عشق، بلکه معنا و

مفهوم واقعی و کامل آن را در عرفان وارد کرد. پس از او، امام محمد غزالی گاهی مطالبی چند راجع به عشق انسانی و عشق الهی نگاشته است. برادرش احمد غزالی، که کمتر معروف است، قسمت اعظم اثر مختصر فارسی اش یعنی سوانح العشاق را به عشق اختصاص داده است. این اثر بعدها الهام بخش ده ها رساله شد. عین القضاء همدانی نقش مهمی در تدوین روان شناسی عشق داشت. اما شاید عمیق ترین رویکرد در باب عشق، از آن احمد سمعانی باشد. چند دهه بعد، شاعر بزرگ ایرانی، عطار نیشابوری، پا به عرصه ی وجود نهاد و در آثارش، تمام مضامین عشق را به تصویر کشید. به رغم نویسندگان زیادی که راجع به عشق الهی و انسانی نوشته اند، ابن عربی، می توان از بزرگترین شیوخ این سنت به حساب آورد. عارف و صوفی بزرگ جهان اسلام، ابن عربی، عشق را دین و ایمان خود می داند و جایی سکنی می گزیند که کوی عشق باشد، «من از مذهب عشق پیروی می کنم، سپاهیان عشق به هر سو رو کنند، عشق ایمان و عقیده ی من است. بدین ساز بنای شگفتی نیست که نظریه ی عشق در سراسر اندیشه ی عرفانی او ساری باشد و انگیزه تبلیغ آن، جمال مطلق و گوهر هستی انسان، کامل ترین آینه دار جمال ربوبی، در چشم او جز عشق نباشد». از عشق، چنان جایگاه مهمی در نگاه شیخ اکبر یافته که بخش شایان توجهی از فتوحات مکه، یکی از مهم ترین جلوه گاه های شهودات قلبی وی، به شرح و بیان این هبه الهی اختصاص یافته است.

مقدمه

یکی از واژه‌هایی که از دیرباز با آدمی مانوس بوده و قدمتی به بلندای حیات بشری^۱ داشته است واژه «عشق»^۲ می‌باشد؛ اما باید توجه داشت انسان به دلیل محتوا و مفاد این کلمه دل‌انگیز، با آن همدل شده و تا حد پرستش پیش رفته است. علی‌رغم کنکاش در باره این حقیقت نشاط آور، هنوز بسیاری از ابعاد پیچیده و تو در توی آن برای قشر چشمگیری از جامعه مبهم مانده و گستره پیرامون یافته و از ماهیت اصلی و اصیل خویش دور گشته است. (حلبی، ۱۳۷۶)

یکی از ارکان مهم ارزیابی سطح غنای ادبی آثار مشاهیر، بررسی ماهیت و سرشت اندیشه‌های آنان که در آثار ایشان تجلی یافته است، می‌باشد که این خود می‌تواند در برگزیده مراتب دیدگاه‌های شخصی شاعر در رابطه با روابط اجتماعی، علائق و سلائق و... و یا زاویه دیدگاه منتقدانه وی درباره مسائل اجتماعی پیرامون، مسائل دینی، عرفانی، عشق، فلسفه و... باشد. بنابراین ارزیابی این دیدگاه‌ها خود می‌تواند در ایجاد یک پیش‌زمینه از اثر خلق شده توسط افراد بسیار ارزشمند باشد. در این بین، مقایسه تطبیقی اندیشه‌ها و نگرانی‌های افراد مختلف هم عصر و یا در اعصار مختلف با توجه به سبک و سیاق تبیین آثار از دیگر مسائلی است که می‌تواند در ایجاد یک تصویر کامل از سطح شباهت‌ها و تفاوت‌های سبکی و نگارشی در آثار این افراد مدنظر قرارداشته باشد. از جمله افرادی که می‌توان بدین گونه اندیشه‌ها و نظرات آنان را در آثار غنی خود مورد مقایسه قرار داد، می‌توان به احمد غزالی و ابن عربی اشاره کرد.

۱- Human life

۲- Love